

การศึกษาจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด
เขตอำเภอเมือง ในจังหวัดเชียงใหม่

.....

**THE BUDDHIST ARTS ENVIRONMENTAL MANAGEMENT
IN THE TEMPLES LOCATED IN MUANG DISTRICT,
CHIANG MAI PROVINCE**

.....

เสาวภา มณีเชษฐา

CHIANG MAI
RAJABHAT
UNIVERSITY

การจัดการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด เขตอำเภอเมือง ในจังหวัดเชียงใหม่

THE BUDDHIST ARTS ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN THE TEMPLES LOCATED IN MUANG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

เสาวภา มณีเชษฐา

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการที่เหมาะสมของสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด เขตอำเภอเมือง ในจังหวัดเชียงใหม่ ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ วัดที่มีชื่อเสียงและเป็นแหล่งท่องเที่ยว เขตอำเภอเมือง ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสร้างเกณฑ์วัดค่าของวัดและเลือกจับฉลากออกมาจำนวน 5 วัด และกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูล จำนวน 66 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ คือ การสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม เป็นแนวคิดให้มีการจัดการองค์ประกอบทางกายภาพต่างๆ ได้แก่ ที่โล่งว่าง อาคารเดี่ยว เส้นทางจราจรทั้งถนน ทางเดินเท้า และทางน้ำ ต้นไม้ และส่วนประกอบสถานที่ที่อยู่รอบงานพุทธศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมให้พุทธศิลปกรรมมีความสง่างาม มีจุดมอง มุมมอง ช่องมอง และระยะมองที่เหมาะสม จากสภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด พบว่า วัดยังไม่มีรูปแบบหรือการวางผังแม่บทในการจัดการพื้นที่ใช้สอยในแต่ละเขตอย่างชัดเจนโดยเฉพาะด้านแผนผัง ภูมิทัศน์และการจัดวางสิ่งก่อสร้างทั้งหลาย ทำให้วัดขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ขาดความสง่างาม ไม่มีจุดมอง มุมมอง และระยะมองที่ชัดเจน ทำให้ผู้มาเยี่ยมชมมีความรู้สึกไม่ประทับใจในการเข้าไปเยี่ยมชม จากการสนทนากลุ่มย่อยของพระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้สืบสานภูมิปัญญา มีแนวคิดที่วัดควรมีรูปแบบและการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมที่ดี โดยมีการจัดผังบริเวณของวัดให้เป็นสัดส่วน โดยกำหนดเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตบริการสาธารณะให้ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนและชาวพุทธศาสนิกชนมาใช้สอยได้ครบตามหน้าที่ใช้สอย ทั้งนี้เพื่อแก้ไขสภาพปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมของวัดอย่างเหมาะสมในอนาคต

คำสำคัญ: การจัดการสิ่งแวดล้อม พุทธศิลปกรรม

Abstract

The research consists of 3 objectives as 1) to study the concept and theory of the Buddhist arts environmental development, 2) to investigate the environmental problems concerning the Buddhist arts environmental management inside the temples and 3) to propose the models and methods of the Buddhist arts environmental management in the temples Located in Muang District, Chiang Mai Province. The research focused on the famous temples and popular tourist destination in Muang District, Chiang Mai Province by using the criterion measurement and selects five temples. In addition, all data were collected from 66 people by questionnaires, in-depth interview and focus group.

The results revealed that the concept and theory of the Buddhist arts environmental management, it is the management of physical components surrounding the Buddhist art objects. It is included the physical components as the open space, buildings, roads, sidewalks, canal and trees. As regards to the environmental problems concerning the Buddhist arts environmental management in the temples, it was found that temples have no master plan for managing the area explicitly. Especially, the diagram, landscape, and the placement of buildings in the temples are without the orderliness and elegance. Therefore, it is made an unimpressed by the visitors. The data from focus groups of monks, academician, it revealed that temples should have the pattern of environmental development of Buddhist arts. The area of the temple should be clearly defined as the Buddhavasa or the sanctuary or public precincts of a monastery, Sanghavasa or living quarters of the monks. In addition, the temple's public area should be fully utilized by the Buddhist people in order to resolve the problem of environmental management in Buddhist arts at the present and in the future.

Keywords: Environmental Management, The Buddhist Arts

บทนำ

พุทธศิลปกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ทางความคิดของมนุษย์ผ่านสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่มีความศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า พุทธศิลปกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ทางความคิดผ่านสื่อสัญลักษณ์ของผู้ที่ศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า (ชัยนะ ปิ่นเงิน, 2552) จึงเป็นเหตุให้มีการสร้างงานพุทธศิลปกรรมขึ้นมา เพื่อระลึกถึง เพื่อใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า อีกทั้งยังเป็นสถานที่เผยแพร่และปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และพุทธศิลปกรรมยังเป็นสิ่งที่ช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธาปสาทะประพฤติดีปฏิบัติตนให้มีแนวทางที่ตรงตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยประมาณ 2,500 ปี โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นบรมศาสดา หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วจึงเป็นเหตุให้พุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสศรัทธาในคำสอนของพระองค์ได้สร้างสรรคงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนา รวมทั้งสิ่งสักเสนาสนะอันได้แก่ วิหาร สถูปเจดีย์ ศาลาการเปรียญ หอพระไตรปิฎก ฯลฯ ขึ้นมาเพื่อเป็นพุทธบูชา เป็นสิ่งเตือนใจให้ระลึกถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและเพื่อประดิษฐานไว้ในโลกด้วยความเคารพบูชา

ตั้งท่านพระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าก่อนที่จะเสด็จปรินิพพานว่า เมื่อออกพรรษาแล้วบรรดาพุทธบริษัททั้งหลายในทิศต่างๆ ได้เข้าใกล้และสนทนากับพระพุทธเจ้า หากพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว ข้าพเจ้าและพุทธบริษัททั้งหลายก็ไม่ได้โอกาสสนทนาธรรมเหมือนเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่อีกต่อไป พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสถึง

สังเขปนิยสถาน 4 ได้แก่ สถานที่ ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพานของพระองค์ เพื่อเป็นการบอกวาทุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หากมีความเชื่อ ความเลื่อมใสในพระองค์แล้วหากจะดูและระลึกถึงพระองค์ควรจะสร้างสังเขปนิยสถาน 4 ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสังเขปโดยทั่วกัน ดังได้กล่าวไว้ใน ที.ม. (ไทย) 10/150-151/202. ภายหลังการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าจึงมีการสร้างพระสถูปเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 4 แห่ง (ขุ.อป. (ไทย) 33/27/724.) เพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้านั่นเอง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542, 2552)

ในปี พ.ศ.236 เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในสุวรรณภูมิ จึงมีการสร้างงานพุทธศิลปกรรมในแต่ละพื้นที่ขึ้นมาแตกต่างกันไปตามความเชื่อ ตามวัฒนธรรมประเพณี จนกระทั่ง ปี พ.ศ.1839 เมื่อพญามังรายทรงสร้างราชธานีในล้านนาขึ้นที่เชียงใหม่ ซึ่งในขณะนั้นมีชื่อว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” พระองค์ได้สร้างเมือง สร้างวัง และวัดในพระพุทธศาสนาขึ้นมามากมาย ทั้งที่เป็นฝ่ายคามวาสีและอรัญญวาสี จนพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในดินแดนนี้ ปัจจุบันปรากฏเป็นหลักฐานในด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ ปูนียวัตถุ และวัดร้างจำนวนมากในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะภายในเขตกำแพงเมืองสี่เหลี่ยมชั้นใน มีจำนวนวัดรวม 100 วัด และโดยรอบนอกอีกจำนวนกว่า 62 วัด (ธนธร เหลี่ยมวานิช, 2543)

ด้วยเหตุนี้ พุทธศิลปกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมของวัดที่ถูกสร้างขึ้นมากด้วยความศรัทธา ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในท้องถิ่น แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป วัดในเชียงใหม่จึงต้องปรับตัวให้ทันกับยุคการพัฒนาประเทศ ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีการก่อสร้างต่อเติมอาคารต่างๆ เกินความจำเป็นใช้สอย ตลอดจนการรื้อการถอน การปลูกสร้างขึ้นมาใหม่ มีการจัดภูมิทัศน์ การจัดตั้งสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ เต็มพื้นที่รอบบริเวณวัด (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541) ด้วยสาเหตุหลายประการ คือ

1. ด้านความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมที่รุ่รุกคืบเข้ามาในวัด เช่น การจัดการศึกษา ศูนย์รวมของกิจกรรมของชุมชน หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ หน่วยเลือกตั้ง ฯลฯ สิ่งที่กล่าวมาจึงเป็นสาเหตุให้วัดมีการต่อเติมอาคารต่างๆ ศาลาชั่วคราว อาคารที่พักอาศัย อาคารสังฆภัณฑ์ อาคารรับรองพระสงฆ์ การจัดตั้งสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สนามที่จอดรถ สนามกีฬาเยาวชน ตู้เอทีเอ็ม ป้ายโฆษณา ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาใช้บริการของวัด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมของวัดทั้งสิ้น

2. พระสงฆ์ขาดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของพุทธศิลปกรรม ไม่มีความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด มองข้ามคุณค่าในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ไม่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พินิจภัณฑ์ กฎหมายควบคุมอาคาร กฎหมายของกระทรวงมหาดไทย การกำหนดพื้นที่การสร้าง ตลอดจนขาดความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกประวัติศาสตร์ (สุรพล ดำริห์กุล, 2539)

3. พระสังฆาธิการ อาจรู้ ไม่รู้ หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ โดยการทุบของเดิมและสร้างของใหม่ขึ้นมาให้มีขนาดใหญ่โต เกินความจำเป็น เกินการใช้สอย จึงปรากฏมีรูปแบบของอาคารที่ผิดแผกแตกต่างไปจากเดิม ซึ่งอาจเป็นเพราะพระสงฆ์และกลุ่มช่างได้เดินทางไปสถานที่ต่างๆ และรับเอารูปแบบที่ประทับใจมาสร้าง วิหาร โบสถ์ ศาลา หรือเห็นวัดอื่นที่สวยงามจึงกลับมาสร้างวัดของตนเอง (พระครูพิพิธสุตาทธ, 2552) และการก่อสร้างในแต่ละครั้งวัดจะจ้างช่างก่อสร้างทั่วไป ซึ่งช่างเหล่านี้จะเป็นช่างที่มาจากจังหวัด ราคาต่ำจ้างถูก เป็นการประหยดงบประมาณ ผลเสียที่ตามมาคือ ความไม่มั่นคงแข็งแรง เมื่อเกิดภัยพิบัติธรรมชาติต่างๆ จะทำให้วัดและสิ่งก่อสร้างไม่สามารถต้านภัยจากธรรมชาติเหล่านี้ได้ ทำให้วัดพังทลายเสียหายอันก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมของวัดเป็นอันมาก

4. วัดบางวัดไม่มีการเตรียมการหรือวางแผนแม่บท ในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด นึกจะสร้างก็สร้าง ชีตรางไหนสร้างตรงนั้น สร้างเพื่อสนองตอบการเลื่อนสมณศักดิ์ สร้างตามศรัทธาของญาติโยม สร้างด้วยความขาดความตระหนัก และสร้างจากเด็กเพาะช่างเป็นผู้วาด

คำอธิบาย คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ที.ม. (ไทย) 10/150-151/202. หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก ที่มณีกาย มหาวรรค (ฉบับภาษาไทย) เล่ม 10 ข้อ 150-151 หน้า 202

ขุ.อป. (ไทย) 33/27/724. หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน (ฉบับภาษาไทย) เล่ม 33 ข้อ 27 หน้า 724

5. พระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ขาดความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ กฎหมายควบคุมอาคาร และกฎหมายกำหนดพื้นที่การสร้าง จึงทำให้สิ่งแวดล้อมของวัดมีความไม่เป็นระเบียบ มีความแออัด ขาดการสมดุลในพื้นที่ภายในวัด สาเหตุหลัก คือ วัดไม่มีแผนปฏิบัติการที่เป็นแผนแม่บทในการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่มีการเขียนออกแบบผังบริเวณ

จากการศึกษาสาเหตุและปัจจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด รูปแบบและวิธีการจัดการที่เหมาะสมของสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด โดยตั้งคำถามการวิจัยว่า วัดมีการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัดอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมของวัด และรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมควรมีรูปแบบอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด
3. เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการที่เหมาะสมของสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม ภายในวัดเขตอำเภอเมือง ในจังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การศึกษาเอกสาร บทความอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม การจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม วิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม ภายในวัดอย่างละเอียด นอกจากนี้ยังได้อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จนได้รับองค์ความรู้ใหม่เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัดต่อไป

2. ขอบเขตด้านเอกสาร ใช้ข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2542 อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ตลอดจนหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ บทวิจารณ์ วารสาร อินเทอร์เน็ต เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัดโบราณในจังหวัดเชียงใหม่

3. ขอบเขตพื้นที่ คือ วัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสร้างเกณฑ์วัดค่าของวัดเพื่อหาคุณสมบัติเบื้องต้นสู่ความเป็นมาตรฐาน ตามคู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554) โดยได้คัดเลือกวัดที่สวยงามเป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นวัดตัวอย่าง และเป็นวัดที่มีการพัฒนาสู่ความเป็นมาตรฐาน จากนั้นทำการจับสลากมาจำนวน 5 วัด ได้แก่ วัดเชียงมั่น วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดสวนดอกพระอารามหลวง และวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง (โพธารามมหาวิหาร)

4. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ วัดตัวอย่างที่มีชื่อเสียงและเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 วัด

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ วัดตัวอย่างที่มีชื่อเสียงและเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 วัด ได้มาโดยวิธีการจับสลาก ได้แก่ วัดเชียงมั่น วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดสวนดอกพระอารามหลวง และวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง (โพธารามมหาวิหาร) ซึ่งเป็นวัดที่เป็นวัดหลวง วัดที่สร้างโดยกษัตริย์ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคม มีศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม และมีรูปแบบของศิลปกรรมล้านนา

กลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา มีจำนวน 66 รูป/คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) บุคลากรภายในวัด จำนวน 5 วัดๆ ละ 7 รูป/คน ได้แก่ เจ้าอาวาส 1 รูป พระสงฆ์ 2 รูป กรรมการวัด 2 คน มัคทายก 1 คน ไวยาวัจกร 1 คน รวม 35 รูป/คน

2) บุคคลที่อาศัยในชุมชนบริเวณวัด จำนวน 5 วัดๆ ละ 5 คน รวม 25 คน

3) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด จำนวน 6 รูป/คน ได้แก่

3.1 นักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ 1 รูป

3.2 นักวิชาการ ด้านสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 1 คน

3.3 นักวิชาการอิสระ ด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม 1 คน

3.4 นักโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ 1 คน

3.5 นักเขียน และผู้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 1 คน

3.6 สลาล้านนา (ช่างก่อสร้างและบูรณะโบราณสถานชาวล้านนา) 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. การสังเกตและสำรวจพื้นที่ทางกายภาพโดยทั่วไป ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมของวัดในปัจจุบัน สภาพปัญหาและแนวทางในการจัดการปัญหา

2. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎี ผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และสภาพปัญหาทางกายภาพปัจจุบันของวัด โดยเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questions) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นของผู้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีที่ทำการสัมภาษณ์ เพศ สถานภาพ การตั้งบ้านเรือน การได้รับข่าวสารจากการประชุมของวัด การให้ความร่วมมือกับวัดมากน้อยเพียงใด

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม เช่น การจัดทำผังแม่บทของวัด การจัดภูมิทัศน์ การจัดวางสิ่งของทั้งหลาย การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น จำนวน 11 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ดังนี้

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2542

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ใช้ข้อมูลจากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ตลอดจนหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ บทวิจารณ์ วารสาร อินเทอร์เน็ต เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัดโบราณในจังหวัดเชียงใหม่

2. ข้อมูลจากภาคสนาม ได้ทำการเก็บรวบรวมดังนี้

2.1 ศึกษาสภาพปัญหาของสิ่งแวดล้อมและการจัดสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 วัด

2.2 สอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 66 รูป/คน โดยเป็นพระสงฆ์ 35 รูป ขวราวาส 31 คน

2.3 นำข้อมูลที่ได้จากข้อคำถามและจากการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาสังเคราะห์ วิพากษ์ แยกแยะ เพื่อสรุปผลเป็นประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไข

2.4 จัดสนทนากลุ่มย่อยจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน

2.5 วิเคราะห์ประเด็น สรุปเป็นความรู้ใหม่ และนำเสนอวิธีการและรูปแบบในการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม ภายในวัดที่เหมาะสมต่อ วัด ชุมชน และในทางวิชาการต่อไปในอนาคต

ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม สรุปว่า พุทธศิลปกรรม คือ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันด้วยความสามารถทางสติปัญญา กำลังกาย กำลังใจ และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี โดยจัดแบ่งเป็นประเภทต่างๆ คือ สิ่งแวดล้อมจิตรกรรม สิ่งแวดล้อมสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัดวาอาราม เจดีย์ และบ้านเรือน สิ่งแวดล้อมโบราณคดี ได้แก่ โบราณสถานและโบราณวัตถุ รวมถึงองค์ประกอบทางกายภาพต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบศิลปกรรม ได้แก่ พื้นที่โล่ง อาคารต่างๆ ทางเดินเท้า ต้นไม้และองค์ประกอบสถานที่เพื่อส่งเสริมให้พุทธศิลปกรรมมีความสง่างาม มีมุมมอง จุดมอง ระยะมองที่เหมาะสมเพื่อคงไว้ในด้านคุณค่า ดังนั้นวัดควรจะมีการวางแผนและเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554) เพื่อเป็นต้นแบบให้ชุมชนในการจัดการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่อไป

สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัดโดยรวม พบว่า

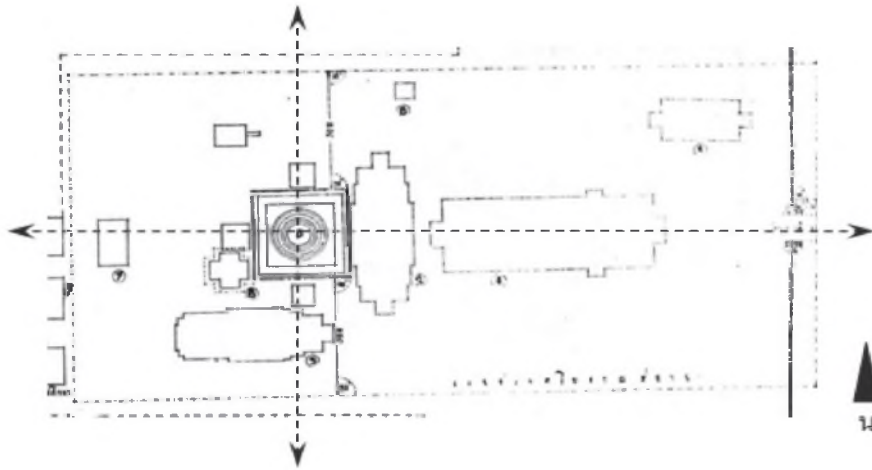
1. ความคับแคบของบริเวณวัด โดยเฉพาะเขตพุทธาวาส มีรถยนต์และจักรยานยนต์เข้ามาจอดด้านหน้า ด้านข้าง และด้านหลังพระวิหาร เจดีย์ โบสถ์ เป็นต้น
2. สิ่งก่อสร้างภายในวัด โดยวัดได้ทำการก่อสร้างสิ่งต่างๆ รอบพุทธศิลปกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างหลากหลายเต็มพื้นที่
3. ปัญหาของการติดป้ายต่างๆ บนกำแพงหน้าวัด บนต้นไม้ หน้าพระวิหาร หน้าอาคารเรียน
4. ถนนและทางเดินเท้ารอบๆ วัด ขำรุคไม่มีการบำรุงรักษา
5. ที่นั่งพักไม่เพียงพอ ไม่สะอาด มีฝุ่นจับ มีมูลนก บางจุดขำรุคเสียหาย
6. ปัญหาร้านค้าและแม่ค้าหาบเร่ สร้างความรำคาญแก่ผู้ที่มาทำบุญและนักท่องเที่ยว
7. ปัญหาถังขยะ ขยะล้นถังเก็บ ไม่มีการแยกขยะ
8. ปัญหาห้องน้ำ ห้องสุขาไม่สะอาดและมีไม่เพียงพอสำหรับบริการประชาชน
9. ปัญหาไฟฟ้าและไฟฟ้า ขำรุค ไม่เพียงพอและไม่มีโครงการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุต่างๆ

ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้อาจเป็นเพราะวัดไม่มีโครงการในการจัดการที่ดี ไม่มีการจัดทำแผนผังการใช้พื้นที่ การจัดภูมิทัศน์ และการจัดวางสิ่งของทั้งหลาย จึงทำให้เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด

สรุปได้ว่า การวางแผนผังของวัดในล้านนาเดิมมีแนวคิดการวางผังวัดตามความเชื่อของคติจักรวาล โดยศูนย์กลางของจักรวาล คือ เขาพระสุเมรุ ซึ่งหมายถึง พระธาตุเจดีย์หรือพระวิหาร มีการกำหนดเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตบริการสาธารณะที่ชัดเจน ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นวัดหลวงหรือวัดราษฎร์ก็ยึดคติตามความเชื่อของจักรวาล ดังเช่น วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งวัดดังกล่าวจะมีพระธาตุเจดีย์เป็นศูนย์กลางของวัด ลักษณะของวัดเป็นวัดที่เงียบสงบจากเสียงรบกวน สะดวกในการใช้สอยและการดูแลรักษา แต่ในปัจจุบันแต่ละวัดไม่มีความเงียบสงบ เพราะวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงย่อมมีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมความงามของวัดอย่างมากมาย วัดจึงมีการสร้างอาคารเสนาสนะเพิ่มพูนขึ้นเต็มพื้นที่ตามกาลนิยม ตามแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยรัฐบาลมีนโยบายกำหนดให้เชียงใหม่และลำพูนเป็นศูนย์กลางการบริหารงานภาคเหนือ จึงทำให้วัดต่างๆ ในล้านนาได้พัฒนาวัดของตนให้ทันสมัยและเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้วัดเกิดปัญหาทางด้านกายภาพ ภูมิทัศน์และการจัดวางสิ่งของทั้งหลาย เพื่อเป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของวัด วัดควรมีการพัฒนาบุคลากรของวัด ประชาชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยการอบรมให้ความรู้แก่ทุกฝ่ายโดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมของวัด และที่สำคัญในการบริหารจัดการควรให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การบูรณะซ่อมแซม บำรุงรักษาอาคารเสนาสนะต่างๆ ภายในวัดอย่างต่อเนื่องและถูกวิธี ทั้งนี้เพื่อให้วัดมีความสะอาด สว่าง สงบ ร่มเย็น และเหมาะที่จะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ดีต่อไป

รูปแบบและวิธีการจัดการที่เหมาะสมของสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด เขตอำเภอเมือง ในจังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาผังกายภาพของวัด เป็นรูปแบบที่นำแนวคิด คำสอนด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ในการจัดการวางผังวัด การสร้างวัด การแบ่งเขตวัด เช่น เรื่องของจักรวาลคติ ไตรภูมิในพระพุทธศาสนา เขาพระสุเมรุ ทะเลสี่ท้นดระ ประตูโขง เขาสุตถตถัณท์ และป่าหิมพานต์ ตลอดจนวิธีการอนุรักษ์รักษา การบูรณะซ่อมแซม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และวิธีการจัดภูมิทัศน์ โดยมุ่งเน้นให้เห็นคุณค่าความสำคัญและการบูรณภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งผังวัดพระสิงห์วรมหาวิหารที่อยู่ใจกลางของวัด เปรียบเสมือนแกนกลางของจักรวาล
ที่จำลองเป็นเขาพระสุเมรุมาจัดวางเป็นผังวัด

ที่มา : ปรับปรุงจากการขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ

2. รูปแบบด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เป็นรูปแบบการแบ่งสัดส่วนภายในวัด เช่น เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตบริการสาธารณะ และวิธีการจัดการการจัดวางสิ่งของต่างๆ ภายในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ควรจะใช้พื้นที่ในการจัดตั้งสิ่งต่างๆ อย่างไร จึงจะมีความสวยงามและเหมาะสม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงภาพการกำหนดเขตการจัดวางอาคารเสนาสนะภายในวัด
ที่มา : นายชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

3. รูปแบบด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก เป็นรูปแบบและวิธีการสืบทอดมรดกในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน วิธีการรักษาความสะอาด สภาพแวดล้อมภายนอกหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมหรือกิจทางพุทธศาสนา

4. รูปแบบด้านความพร้อมขององค์กรท้องถิ่น เป็นรูปแบบและวิธีการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องเข้ามาดูแล และดำเนินงานร่วมกับชุมชนวัดโดยการเข้ามาร่วมในการพัฒนาแก้ไขปัญหาในวัด ได้แก่ วิธีการร่วมวางแผนการป้องกันความเสี่ยง/ภัยพิบัติ วิธีการดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถาน

5. รูปแบบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นรูปแบบที่เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ แก้ปัญหา การร่วมรับผิดชอบและตรวจสอบในเรื่องต่างๆ ภายในวัด ตลอดจนวิธีการจัดตั้งองค์กรชุมชน วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน วิธีการจัดการอนุรักษ์โบราณสถานโดยชุมชนมีส่วนร่วม และมีส่วนร่วมในการสร้างมาตรการและนโยบายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในวัด

สรุปได้ว่า รูปแบบและวิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมที่นำเสนอนี้เป็นรูปแบบที่ได้หลักแนวคิดทฤษฎีจากการจัดสิ่งแวดล้อม หลักปฏิบัติก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัด พระพุทธศาสนา และสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ปัญหาอีกแนวทางหนึ่งในการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด โดยมุ่งเน้นในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม การจัดแผนผังวัด ภูมิทัศน์ การจัดวางสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นการคงคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัตถุ เพื่อเป็นแนวทางในการรักษา ฟื้นฟูเอกลักษณ์ ส่งเสริมคุณภาพชีวิต

การอภิปรายผล

การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด เขตอำเภอเมือง ในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษา แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม พบว่า สิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมเป็นสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบๆ ตัวศิลปกรรม รวมถึงองค์ประกอบทางกายภาพต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบศิลปกรรม ได้แก่ วัดวาอาราม เจดีย์ บ้านเรือน โบราณสถาน โบราณวัตถุและองค์ประกอบต่างๆ ภายในเขตพุทธาวาส วัด และประชาชนควรมีส่วนร่วมในการสงวนรักษาและมีเกณฑ์มาตรฐานจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดขึ้นมาเพื่อเป็นต้นแบบให้ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ศิลปกรรมมีความสง่างาม มีมุมมอง จุดมอง ระยะมองที่เหมาะสม ทรงคุณค่า

2. สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ใช้สอย ภูมิทัศน์ และการจัดวางภายในของสิ่งก่อสร้างทั้งหลายเฉพาะ ในเขตพื้นที่พุทธาวาส พบว่า ในแต่ละวัดจะมีปัญหาที่คล้ายคลึงกัน คือ วัดไม่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนโดยเฉพาะการใช้พื้นที่ภายในวัด จึงส่งผลให้การจัดการสิ่งแวดล้อมในทุกๆ ด้านไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะการดำเนินการทั่วไปมีการแยกส่วนกันในแต่ละฝ่ายทำให้การดำเนินการไม่สอดคล้องกัน ต่างคนต่างคิดรูปแบบ จึงทำให้วัดมีปัญหาในการใช้พื้นที่ของวัด อาทิ การจัดวางสิ่งของทั้งหลายที่ไม่สอดคล้องกันกับโบราณสถานที่ตั้งอยู่ภายในวัด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เอกสิทธิ์ แก้วอัน (2547) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า วัดเจดีย์หลวงวรวิหารมีการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแยกส่วนกัน ไม่มีการแบ่งเขตพื้นที่ที่ชัดเจนว่าพื้นที่ใดจัดกิจกรรม พื้นที่ใดเป็นพื้นที่สีเขียว เพราะวัดไม่มีแผนผังการใช้พื้นที่อย่างชัดเจน

ในด้านของอาคารหลักและโบราณสถานที่สำคัญของวัด จะมีการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ โดยอยู่ในการกำกับของกรมศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ ทำให้วัดไม่สามารถเข้าไปดำเนินการใดๆ ต่อตัวโบราณสถานได้ ทางวัดจะทำได้เพียงดูแลรักษา ทำความสะอาด ป้องกันโบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัดให้อยู่ในสภาพที่ดีและเหมาะสม ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ที่ได้กล่าวถึงสภาพความเป็นวัดและการพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาหรือพัฒนาวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

การจัดภูมิทัศน์และการจัดวางสิ่งก่อสร้างทั้งหลายนั้น บางวัดไม่มีแผนการใช้ที่ดินที่ชัดเจน ทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมไม่เป็นระบบที่ดีจึงเกิดปัญหาการจัดการพื้นที่สำหรับจอดรถ การจัดระเบียบร้านค้า การก่อสร้างอาคารสูงบดบังโบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัด สาเหตุเนื่องมาจากวัดไม่มีนโยบายในการพัฒนาผังกายภาพของวัด บุคลากรของวัดขาดความรู้ความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรม ทำให้วัดสูญเสียความเป็นสุนทรียภาพ ขาดความสวยงาม โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมภายในวัดในส่วนที่สร้างอาคารทับซ้อนกัน ซึ่งถือเป็นปัญหาที่ทำลายคุณค่าและทัศนียภาพของวัด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุชบา สิทธิการ (2541) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมด้านกายภาพและปัจจัยส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร พบว่า การให้บริการต่างๆ ร้านค้า ตลอดจนสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่ให้บริการนักท่องเที่ยวล้วนส่งผลต่อวัด จึงต้องมีการจัดระเบียบในการจัดการพัฒนาด้านกายภาพของวัดให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป

3. รูปแบบและวิธีการจัดการที่เหมาะสมของสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด เขตอำเภอเมือง ในจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

3.1 รูปแบบการพัฒนาผังกายภาพของวัด เป็นรูปแบบที่นำแนวคิด คำสอนด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ในการจัดการวางผังวัด การสร้างวัด วิธีการจัดภูมิทัศน์โดยมุ่งเน้นให้เห็นคุณค่าความสำคัญและการบูรณภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

3.2 รูปแบบด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เป็นรูปแบบการแบ่งสัดส่วนภายในวัด เช่น เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตบริการสาธารณะ และวิธีการจัดการการจัดวางสิ่งของต่างๆ ภายในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเหมาะสม

3.3 รูปแบบด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก เป็นรูปแบบและวิธีการสืบทอดมรดกในวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน และวิธีการรักษาความสะอาดสภาพแวดล้อม

3.4 รูปแบบด้านความพร้อมขององค์กรท้องถิ่น เป็นรูปแบบและวิธีการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องเข้ามาดูแล และดำเนินงานร่วมกับชุมชนวัดโดยการเข้ามาร่วมในการพัฒนาแก้ไขปัญหาในวัด

3.5 รูปแบบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นรูปแบบที่เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการคิดริเริ่มการพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ แก้ปัญหา การร่วมรับผิดชอบและตรวจสอบ ในเรื่องต่างๆ ภายในวัด ตลอดจนวิธีการจัดตั้งองค์กรชุมชน วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน วิธีการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ วิธีการสร้างมาตรการ และนโยบายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัดเป็นรูปแบบที่มาจากคติทางพระพุทธศาสนาว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นจะต้องตอบสนองพุทธศาสนา สังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น ถิ่นที่อยู่อาศัย และรูปแบบนั้นจะต้องเหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่มุ่งไปในแนวทางการอนุรักษ์ ข้อควรคำนึงถึงคือ ก่อนการดำเนินการใดๆ จะต้องมีการสอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชน ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการ โดยจะต้องนำความคิดของแต่ละฝ่ายมาประสานกันก่อนจะดำเนินการใดๆ จึงจะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกในการเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความตระหนักรู้และมีความรู้สึกหวงแหนในทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้นรูปแบบและวิธีการในการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นมาตรการทางกฎหมาย พระราชบัญญัติ เศรษฐกิจและสังคม และปัญหาทางกายภาพของวัดถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของทิศทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในการจัดการสิ่งแวดล้อมพุทธศิลปกรรมให้เป็นรูปแบบเหมาะสม สามารถนำรูปแบบไปใช้แก้ไขสิ่งที่ปัญหาต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

วัดกับการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่เดินคู่กันสำหรับสังคมในปัจจุบัน วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธและเป็นที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรม ทั้งกายภาพและจิตภาพ ดังนั้นเพื่อให้วัดมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นที่มาของการสร้างรายได้แก่คนในชุมชน ควรส่งเสริมให้วัดแต่ละวัดมีการจัดบรรยากาศภายในวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีบรรยากาศร่มรื่น สะอาด สงบเรียบง่ายและสวยงาม เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นที่แสวงหาความรู้ เพื่อให้แก่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์สูงสุดจากการมาท่องเที่ยวภายในวัดต่อไป

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ควรมีการวางนโยบายหรือนโยบาย ปลูกฝังจิตสำนึกและส่งเสริมให้วัดทุกวัดในพื้นที่เป็นวัดที่สมบูรณ์ทางเอกลักษณ์ มีคุณค่า มีความงามทางศิลปวัฒนธรรมอันดี ตลอดจนการสร้างความรู้แก่ประชาชน ผู้สืบสานวัฒนธรรม เด็ก และเยาวชนให้รู้จักบทบาทของตนในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุในท้องถิ่นของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาแนวทางการจัดภูมิทัศน์ภายในวัด โดยการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2) ศึกษาแนวทางการจัดการพุทธศิลปกรรมภายในวัดที่มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพตามธรรมชาติ

เอกสารอ้างอิง

ชัยชนะ ปิ่นเงิน. 2552. จักรกวางพิถีพิถัน: ต้นแบบทางความคิดพุทธลักษณะล้านนา. (เอกสารอัดสำเนา).

ธนธร เหลี่ยมวานิช. 2543. รายงานการสำรวจศึกษาวัดร้างเมืองเชียงใหม่. พระนครศรีอยุธยา: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอกพรไพศาล.

บุษบา สิทธิการ. 2541. การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระครูพิพิธสุตาทรร. 2552. บทบาทและหน้าที่ของวัดกับการจัดการพุทธศิลป์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2542. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. 2552. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2541. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2554. การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน. กรุงเทพฯ: กองพุทธศาสนสถาน.

สุรพล ดำริห์กุล. 2539. แผ่นดินล้านนา. กรุงเทพฯ: ด้านสุขภาพการพิมพ์.

เอกสิทธิ์ แก้วอ้น. 2547. การจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมวัดเจดีย์หลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.